

THEOLOGIA PRACTICA

Adorjáni Zoltán*

Kolozsvár

Lelkészképzés mint jövőformálás**

Pfarrerbildung als Zukunftsgestaltung. Zusammenfassung

Der am 5. Februar 2014 auf der Konferenz des Protestantischen Theologischen Instituts in Klausenburg gehaltene Vortrag wird hier den Lesern in redaktierter und ergänzter Fassung vorgelegt. Zum Thema der Konferenz wurde die Frage gewählt: Warum ist das kirchliche Zukunftsbild wichtig? Vorliegender Vortrag erörtert folgende Fragen: Wodurch wird die Skizzierung des kirchlichen Zukunftsbildes angeregt? Würde unser erfahrungsmäßiges, unwiderlegbares Wissen gleich einer verborgenen Falle den Entwurf des kirchlichen Zukunftsbildes gefährden? Wie weit konnte sich das Zukunftsbild der siebenbürgischen reformierten Kirche im 19. Jahrhundert klären? Was kann die Pfarrerbildung zu der Gestaltung einer guten kirchlichen Zukunft beitragen? Der Vortrag skizziert noch das Ziel und die Aufgaben der Pfarrerbildung, wie sie auf der alljährlichen Konferenz der theologischen Institute von dem Karpaten-Becken, des *Coetus Theologorum* festgestellt wurden. Schlussfolgerung: Die Pfarrerbildung und das kirchliche Zukunftsbild müssen auf den Missionsbefehl gebaut werden. Mit den Worten von Peter Penner: Die Theologie als Wissenschaft und die Theologie als Erziehung bedeuten Mission, eine mit nichts Anderem vergleichbare und ersetzbare Sendung.

---

* Dr. Adorjáni Zoltán (Dés, 1956) 1980-ban szerzett teológiai oklevelet a Kolozsvári Protestáns Teológián és 1981-től ugyanennek az intézetnek oktatója, ahol most előadótanárként oktatja a bibliai nyelveket, az újszövetségi exegézist és az intertestamentikát. Doktori címet a debreceni Református Hittudományi Egyetemen szerzett. Kutatási területei: Imre Lajos élete és munkássága; az Újszövetség korának kegyességi irányzatai; Alexandriai Philón; deuterokanonikus és pszeudoepigráf irodalom. Könyv- és lapszerkesztői (*Üzenet, Ifjú Erdély, Erdélyi Református Naptár, Református Család*) tevékenysége mellett közös tanulmánykötetekben, bel- és külföldi szakfolyóiratokban közöl tanulmányokat, illetve esszéket. Könyvei: *Görög nyelvtan az Újszövetség tanulmányozásához* (Kolozsvár 1994, illetve 2019); *Ót és újat* (Kolozsvár 2004); *A terapeuták kontemplatív kegyessége* (Kolozsvár 2007); *Alexandriai Philón: De vita contemplativa* (Budapest 2008); *Az újszövetségi görög nyelv. Hangtan, szótan, mondattan és stílusztika* (Kolozsvár 2010); *Jób testamentuma. Bevezetés – fordítás – jegyzetek* (Budapest 2011). Tagja a Romániai Református Egyház Zsinatának, a Romániai Biblikusok Szövetségének és a Magyar Tudományos Akadémia Külső Köztestületének.

** Az itt megjelenő írás a *Miért fontos az egyházi jövőkép* témájú konferencián (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, 2014. február 5.) tartott előadás szerkesztett és kiegészített változata. A konferencia aktuális témáját a következő könyv megjelenése nyújtotta: *Miért fontos... az egyházi jövőkép? Németh Géza a református megújulásért*. Szerkesztették: Németh Géza örökösei. Kiadja az Erdélyi Gyülekezet, Méry Ratio Kiadó, Budapest 2013. 270 old. A rendezvény keretében elhangzott, további előadások a következők voltak: Kató Béla: *Egyház – Politika – Egyházpolitika ma és holnap*; dr. Németh Géza: *A jövő egyházának közösség-mintái*; Potyó Ferenc: *A keresztény testvériség jövője*; Németh Zsolt: *Értékek és érdekek – a keresztény politizálás jövője*; dr. Zalatnay István: *Változatlan és változó a keresztény gondolkodásban*.

Schlüsselwörter: Zukunftsbild der Kirche, zukunftsformende Pfarrerbildung, Missiologie, Erziehung zur missionellen Gesinnung.

I. Bevezető gondolatok

Előadásomat, amelynek címét kérdésként így lehetne megfogalmazni: *Mit tehet a lelkészképzés az egyházi jövő formálása érdekében?*, néhány bevezető, az egyházkép kérdését tisztázó gondolattal indítom, amelyet történelmi visszapillantással zárok, mivel a címben felvetett témáról nem beszélhetünk anélkül, hogy ne vennénk figyelembe elődeink ilyen vonatkozású meglátásait és törekvéseit.

Alapos elemzésre és átfogó kép megrajzolására azonban nem vállalkozhatom, nemcsak a szűkös időkeret miatt, hanem amiatt is, hogy szakmailag nem érzem kompetensnek magamat ezen a területen.

1. Mi teszi szükségessé az egyházi jövőkép újraformálását?

Amióta bekövetkezett az 1989-es fordulat és ezzel kétségtelenül elkezdődött erdélyi és királyhágómelléki egyházkerületünk történelmének újabb szakasza, azóta egyre többet beszélünk *egyházi jövőképünk szükségességéről* a jócskán megváltozott és gyors ütemben folyton változó politikai, gazdasági és szociológiai viszonyok láttán. De vajon mi ösztönöz egyházi jövőképünk megrajzolására? Ezt a kérdést azért kell feltennünk, mert egyházi jövőképünk aszerint rajzolódik meg, hogy mi az ösztönzés forrása.

Manapság igen divatos úgy fogalmazni, hogy mindaz, amivel nap mint nap szembesülünk, olyan kihívás, amely lehetőséget kínál fel nekünk, és rajtunk múlik, hogy élünk-e ezzel, vagy pedig nem. Sokunknak tisztelt tanára, dr. Kozma Zsolt mindig tiltakozik, amikor valaki így fogalmaz: *Az egyház most azon kibívás előtt áll...*; és szinte haragos bosszúsággal juttatja kifejezésre, hogy az ilyen kifejezőmód helytelen teológiai szempontból. Tudniillik az egyház az ő Ura, nem pedig a helyzetek felkínálta kihívások előtt áll, és nem ezek motiválják cselekvését. Ugyanis az egyháznak jól meghatározott *hívatása* és *küldetése* van Krisztus *elbívása* alapján.

Az egyházat nem a világ és az abban történt változások ösztönzik cselekvésre, hanem a változó időkben és helyzetekben mindig a maga küldetése alapján engedelmeskedik. Vagyis: *az egyházi jövőkép újraformálását végső fokon nem egy bekövetkezett új helyzet teszi szükségessé.*

Mindnyájunk számára evidencia, hogy az 1989-es fordulat új helyzetet teremtett, s ebben egyházunk azonnal euforikus és lázas ténykedésbe lendült. E természetes és minden szinten jelentkező felpezsdülés nem nélkülözött egy jövőbeli egyházképet. Ma azonban már világosan láthatjuk, hogy az akkor felderengett egyházi jövőkép nem is lehetett más, mint csupán az eufória délibábja.

2. *Az egyházi jövőkép megformálódásának esélye*

Úgy is vélekedhetünk, hogy egy tulajdonképpeni egyházi jövőkép megformálódásának és megszületésének igazából akkor van esélye, amikor elkerülhetetlenül szembesülünk az új helyzet teremtette gondokkal, azokban a magunk korlátaival, és a megoldások lehetőségei felett kezdünk töprengeni, vagy pedig új utakat keresünk. Ennek ideje pedig az euforikus hangulat elmúlása – ellenkező esetben pedig a letargia túllépése – után következik be.

Mivel az 1989-es fordulatot az első világháborút követő hatalomváltás, majd a kommunista uralom évtizedei előzték meg, részben természetesnek tekinthetjük azt is, hogy a figyelem és a tevékenység a külső keretek *helyreállítására* és *viszszáállítására*, a *rekonstrukcióra* és *restitúcióra* irányult. Az ilyen téren elért megvalósítások olykor azt a látszatot is keltették, hogy a helyreállított keretek, illetve az újra beindított szolgálati és tevékenységi területek most már szavatolni is fogják a továbblépést, az egyházi élet intenzív és extenzív felpezsdülését. Viszont azzal kell egyre inkább szembesülnünk, hogy nem csupán gyorsíramú politikai, gazdasági és szociológiai változások sodrásában élünk, hanem azt is, hogy megváltoztak népegyházunk tagjai és ezzel a missziói munkamezőnk képe is.

3. *Valós és megcáfolhatatlan tapasztalati tudásunk csapdája*

Ha a Kárpát-medencei egyházkerületeink lélekszámban és aktív tagjaiban apadó népegyházát tartjuk szemünk előtt, és azt a kérdést tesszük fel, hogy milyennek látjuk egyházunk jövőjét, akkor valós és megcáfolhatatlan tapasztalati tudásunk csapdjába eshetünk.¹

Milyen jövőképe lehet egy olyan embernek, aki megélte gyülekezete elsorvadását? – tette fel magának a költői kérdést egy hetvenes éveibe lépő lelkipásztor, és így folytatta:

„[...] magamnak is be kellett vallanom, hogy tulajdonképpen nem tudom, vagy csak egyszerűen nem merem elképzelni azt. [...] Ha csupán emberként gondolkozunk, akkor [egyházi jövőképünk] bizonyára nem rózsás.”²

Ez azonban nemcsak a 21. század egyháztagjait és elöljáró szolgálóit megkísértő és reményt szertefosztató rémlátomása, mert már Illés is szólt ehhez hasonlóan: *Nagyon buzgólkodtam az ÚRért, a Seregek Istenéért, [...]. Egyedül én maradtam meg [...]. Ekkor azt mondta neki az ÚR: Menj, kelj ismét útra a pusztán át [...]. Elízeust, [...] Sáfát fiát pedig kend fel prófétává a magad helyébe! (1Kir 19,14–16)* Ma-napság ezt így fogalmazzuk meg: tanítvány-, munkatárs- és utódképzésre kapott parancsot.

¹ A magyarországi demográfiai helyzetre ld. Márkus Mihály: Magyar református egyházi jövőkép. In: *Református Szemle* 2012, (639–642.) 639–640.

² Vö. Cs. Molnár János: A felvidéki református egyház jövőképe. Múltunk és perspektíváink. In: *Református Szemle* 2011, (632–639.) 631. és 634.

Az egyháznak, s benne az Úr szolgálainak küldetése van – ezzel az ígérettel: „[...] én veletek vagytok minden napon a világ végezetéig” (Mt 28,20).

4. Történeti visszapillantás

Makkai Sándor vajdakamarási szolgálata (1915–1917) második évében ismertette állásfoglalását és missziói tervzetét a Kolozsvári Református Egyházmegye mezősegi lelkészi köre előtt, amelyet az 1916. november 28-i egyházmegyei közgyűlés teljes tartalmában el is fogadott. „Elszakadtunk a tömegektől [...]” – írja lelkésztársai nevében is –, s „[...] a kolozsvári theologiai fakultásnak, mint intézménynek az elnéptelenedését és sorvadását, a református tanárképzés abszolút hiányát, vallásos nevelésünk és oktatásunk egész vonalán való teljes szervezetlenségét” abban a „gyökérhibában” látta, hogy az egyház nem törekedett megújítani önmagát a nevelés útján. „Dacára a kiváló tanári karnak [...] hallgatóink száma 8 év alatt a nyolc év előtti létszám egynegyedére szállott alá” – állapítja meg szomorúan –, s ennek egyik okát abban a tudományos képzésben is látta, amely a kolozsvári tudományegyetemmel kapcsolódott össze. Ezt a helyzetet azért tekintette helytelennek és tarthatatlannak, mert a hallgatók protestánsellenes világnézetet merítettek az egyetemen szerzett filozófiai tanulmányaikból.

Hiányolta a lelkipásztor-nevelést és azt a komoly, önfegyelműző légkört, amelyben olyan lelkipásztorok formálódnak, akik egyházfegyelmet tudnak gyakorolni és presbitereket lesznek képesek nevelni. Az önfegyelműző légkör érdekében javasolta a teológiai internátus átalakítását és abba egy megfelelő alkalmazását. Külső okként pedig azt említette fel, hogy kiveszett a kálvinista jelleg a református kollégiumokból, és ezért sem tudnak lelkészi szolgálatra vágyó ifjakat nevelni. Teendőkként a következőket sorolja fel: református tanárképzés és hitoktatás, állandó hitoktatók beállítása, a református nőnevelés felkarolása, vallástanítási tanterv készítése és tankönyvek írása.³

Hasonló horderejű gondolatokat szólaltatott meg ugyanebben az évben a *Múlt, jelen, jövő* című írásában. Miközben a magyar protestantizmus küldetésére⁴ kérdezett rá, fájlalta, hogy a protestantizmus a liberalizmussal azonosult, holott ennek „jézusi, evangéliumi liberalizmusnak” kellene lennie. Elsorvadt az a protestáns öntudat, amelynek a szószékekről és az iskolákból kellene kiáradnia. A jövő feladatát pedig így fogalmazta meg:

„A protestantizmust újra azzá kell tenni, ami lényege szerint mindig volt [...]: evangéliumi vallásossággá, eleven, egyéni hittapasztalású, vallásos élményű. A

³ Ld. Makkai Sándor: A mi teendőink. In: *Egyházi Újság* 1916, 120–125. Ld. még Adorjáni Zoltán: Makkai Sándor (1890–1951). In: Kozma Zsolt (szerk.): *Akik jó bizonyosságot nyertek. A Kolozsvári Református Theologia tanárai 1895–1948*. Kolozsvár 1996, (206–234.) 211.

⁴ A protestáns ezt jelenti: „[...] szabad önátadásból [...] meggyőzött rabja lenni Krisztusnak és az ő ügyének. Magyar protestánsnak lenni pedig, Krisztus arcát sugározni a magyar lélek, a magyar jellem tükrében.” Ld. Makkai Sándor: *Múlt, jelen, jövő. A Nagyenyedi Protestáns Nőegylet estéjén*, 1916. dec. 10. In: *Egyházi Újság* 1916, (133–138.) 138.

protestantizmus nem tan, nem erkölcsi nézetek összege, nem társadalmi, politikai, még csak nem is egyházi program, több ezeknél. Életirány, életminőség. Vissza kell hajlanunk az ősforráshoz, mely ezt az életirányt táplálja. Ez az ősforrás az evangélium, a krisztusi élet.”⁵

Az 1918-as események megdermesztették az egyházi, a kulturális és a társadalmi életet, és ez Makkait is megviselte. De szorgos tanulmányozásba mélyedt, és új kurzusokat írt a hallgatók számára, mivel úgy ítélte:

„[...] a Nagy Károlytól örökölt eklektikus-liberális dogmatika- és etikajegyzetek túlhaladottakká lettek”.⁶

Hasonlóképpen tett Ravasz László, Révész Imre, valamint Tavasz Sándor is. Makkai Sándor ekkor fedezte fel a II. Helvét Hitvallást és a Heidelbergi Kátét, amelyet ki is adatott.

Mivel prófétai lélek volt, a „Vissza [...] az ősforráshoz” jelszó mellett nem mulasztotta el a kritikát sem, és ezt hirdette: az egyháznak akarva, nem akarva keresztül kell vinnie saját lényegének a revízióját,⁷ hogy aztán 1926. június 19-én elmondott püspöki programbeszédét erre a korábban már megfogalmazott tételére építse: *Az egyház: egyház*. Az egyháznak valóban Krisztus egyházává kell lennie ahhoz, hogy be is tudja tölteni Istentől kapott hivatását.⁸

Mindez jól példázza, hogy a forráshoz, az Igéhez való visszatérés, a teológiai felismerés és tisztánlátás, az önvizsgálat és a bibliai-teológiai kritika miként előzi és határozza meg az egyházkép – nem megformálását⁹ –, hanem reformálását.

Teológiailag nézve egyházkép lényegében csak egy van: az, amit az Újszövetség rajzol meg, s amely hitbeli valóság. A mindenkori küzdő, földi egyház tagjai pedig ebbe a hitbeli valóságba tagolódnak be, ennek küldetését igyekeznek teljesíteni a Krisztus által példázott szolgálatban, és pedig úgy, hogy az egyház változó történelmi megjelenéseiben nem a világhoz igazodnak, hanem gondolkozásukat Isten akaratához idomítják, önmagukat Istennek tetsző okos – ige szerinti – istentiszteletként, szent áldozatként szánják oda Istennek, hogy minden időben helyesen megítélhessék, mi az, ami jó, ami neki tetsző és tökéletes (vö. Róm 12,1–2).

⁵ Makkai Sándor: *Múlt, jelen, jövő. A Nagyenyedi Protestáns Nőegylet estéjén, 1916. dec. 10.* 138. Ld. még Adorjáni Zoltán: *Makkai Sándor (1890–1951)*, 211.

⁶ Fekete Károly: Száz éve született Makkai Sándor. In: *Theológiai Szemle* 1990, (172–181.) 174.

⁷ Makkai Sándor: Az élő egyház. Évnyitó beszéd a református teológiai fakultáson, 1923. szept. 30. In: *Az Út* 1923. 186–187.

⁸ Makkai Sándor: Egyházi szemle. In: *Az Út* 1923, (109–112.) 111. Ugyanezt a tételt fejti ki egy évvel később is *A „régí” és „új” munkások. Egyházunk életének fordulópontján című cikkében* (Ld. *Az Út* 1924, 77–81.): „Az egyház – egyház!” (78.) Ez az utóbbi olyan szenvedélyes hangvételű és profetikussá hevülettől fűtött cikk, amely az ézsaiási ígéretnek aktualitására épít: *a régiek elmúltak, íme, újjá lett minden!* (81.) Megállapítja, hogy az egyház válságban van. Ez pedig nem más, mint annak a tanítói, adminisztrációs, intézményes és bürokratikus egyháznak a válsága, amelynek élő, lelki egyházzá kell lennie. Ugyanezt mondja el a *Lassú elvérzés* című cikkében (ld. *Az Út* 1924, 104–105.) és *Az élő egyház* című évnyitó beszédében is (ld. *Az Út* 1923, 185–195.).

II. Mit tehet a lelkészképzés az egyházi jövő formálása érdekében?

Kárpát-medencei teológiáink tanárainak közössége, a *Coetus Theologorum* rendszeresen érinti ezt a kérdést a minden évben megtartott konferenciáin. Az utóbbi esztendőkből pedig a 2010-es, 2011-es és 2012 konferenciák előadásai foglalkoztak behatóbban ezzel a kérdéskörrel.⁹

Már előbb említettem azt az evidenciát, hogy az egyháznak, s benne az Úr szolgáinak küldetése, missziója van. Ez az ő rendeltetésük. Amiképpen Isten arra rendelte a maga képére és hasonlóságára teremtett embert, hogy szaporodjék, sokasodjék, töltsse be földet és uralkodjék (1Móz 1,26–28), azonképpen az egyházat – a Krisztus képére és hasonlatosságára újjáteremtett hívek seregét – azért hívja egybe, hogy menjen szerte a világba és hirdesse az evangéliumot (Mt 28,18–20; Mk 16,15; ApCsel 1,8), hogy az üdvözöltek serege szaporodjék, sokasodjék, és az örökkévalóságban majd Krisztussal uralkodjék (vö. Heidelbergi Káté 32.). Másként, a missziológia 20. századi felismerése szerint fogalmazva: az egyház, amely Krisztus teste, akkor teljesíti rendeltetését, ha részt vesz a „*missio Dei*ben, Isten világméretű missziójában”.¹⁰

Ha az egyház léte és szolgálata a misszióban határozható meg, akkor fel kell tennünk a kérdést: végzett teológiai hallgatóink mennyiben vannak tudatában a missziói munka fontosságának és lehetőségeinek? Illetve: van-e missziológiai oktatás és missziológiai lelkületre való nevelés lelkészképzésünkben? Egyébként azt is kell látnunk, hogy a missziológia milyen lendületet vett más felekezeteknél, illetve a neoprotestáns egyházakban.¹¹

Az oktatás jövőjét kutató szakemberek véleménye szerint nem lehet tudni, hogy a most tanuló ifjak mit hasznosíthatnak 30 év múlva abból, amit most sajátítanak el, és ez részben a teológiai oktatásra is vonatkozik.¹² Azt viszont bátran állíthatjuk, hogy a missziológiai oktatás és missziológiai lelkületre való nevelés nem minősül majd haszontalannak. Ha pedig a missziológiának helye van oktatásunk curriculumában, akkor feltétlenül figyelembe kell vennünk dr. Szűcs Ferenc szempontjait:

„Lelkészképzésünk mennyiben tartja szem előtt ennek az örökségnek egyrészt elvi tisztázását, másrészt mennyiben készít fel a megváltozott missziói munkamező ismeretére? Ha a magvetés jézusi missziológiai paradigmája szerint a szá-

⁹ Ld. *Coetus Theologorum*, 2010. július 29–31. In: *Református Szemle* 2010, 559–571. *Coetus Theologorum*, Budapest 2011. In: *Református Szemle* 2011, 771–779. *Coetus Theologorum*, Sárospatak, 2012. július 24–27. In: *Református Szemle* 2011, 631–655.

¹⁰ Vö. Szűcs Ferenc: Missziológiai szempontok a lelkészképzésben. In: *Református Szemle* 2010, (559–564.) 564.

¹¹ Egy 2010-ben végzett felmérés szerint „a lelkészképző intézetek és szemináriumok többségében hiányzik a képzésből mind a missziológiai oktatás, mind a missziói lelkületre nevelés.” Uo. 559–560.

¹² Vö. Márkus Mihály: *Magyar református egyházi jövőkép*, 641–642.

tőföld a világ (Mt 13,38), mennyiben ismertetjük meg hallgatóinkkal a jó mag mellett a *magyar ugar* sajátos talajviszonyait? Nem kell-e megszívlelnünk Wells professzor [...] ide vonatkozó sorait?¹³ *A teológiai intézetek pl. többé-kevésbé úgy képezik hallgatóikat, mintha azok kikerülve majd keresztyén többségi helyzetben, stabil gyülekezetekben végeznének szolgálatot.*¹⁴

Missziói stratégiánk a népegyházi modell örökségére és az oktatás kultúrmissziójának gyakorlatára épül, amely kiegészülni kezdett a társadalmi misszióval, de az egyház peremére került „bárányainkat” leginkább a református hagyományhoz való valamelyes kötődésük szálán érzük el. Nem szabad lebecsülnünk ezt. Azért sem, mert e szálak mögött a szövetség és a keresztség teológiája áll, és ez olyan erős bibliai talaj, amely a látszat ellenére is több esélyt ad belmisszióknak. De a peremen élők visszanyerése hitben és közösségi identitástudatban erős centrumot feltételez, „amely vonzást és megtartó erőt képes sugározni a csupán laza kötődésű tagok felé”. Ugyanis „csak az erős identitástudatú közösségek képesek hatást gyakorolni környezetükre”. Tehát: hallgatóinknak meg kell győződniük afelől, hogy a környezethez való egyoldalú alkalmazkodás „csupán rövidtávú és kétes értékű módszere lehet” a misszióknak.¹⁵

Általános jelenség, hogy az értelmiségiek egyre inkább az egyház pereme felé húzódtak, hallgatóink pedig nem elég nyitottak, illetve nem tudnak kellő színvonalon beszélgetőpartnerei lenni az egyetemista ifjagnak, akik olykor igen nehéz, intellektuális jellegű kérdések elé állítják őket. Lelkészképzésünkben kevés hangsúly esik arra, hogy a pluralista társadalomban hogyan kell megszólítanunk a keresztyén gondolkozástól eltávolodott embereket, vagy azokat, akik lenézik a keresztyénséget. Korábban volt apologetika-oktatás is, de ez háttérbe szorult az ökumenikus szellem javára. De amint arra Alister McGrath *Híd* című könyvének¹⁶ metaforikus címe is jelzi, az apologetika nem is annyira a védekezés, mint inkább a gondolkozási szakadékok áthidalását szolgálja.¹⁷

„A lelki fegyverzet mellett a szellemi felfegyverzés is szükséges annak, akit [...] a szellemi küzdőtérré küldünk [...]”¹⁸

Az utóbbi években Erdély-szerzte is növekedett az elvált lelkészek száma, s a családi vagy éppen más jellegű botrányok most sokkal inkább nyilvánosságra kerülnek az írott vagy virtuális médiumok útján. Sokat árthatnak ezek a misszióknak. Még nagyobb figyelmet kell fordítanunk hallgatóink lelki-pszichikai egészségének felmérésére, nevelésükre, és jobban fel kell készítenünk őket a házasságra is.

¹³ Ld. Paul Wells: A kisebbségi lét kihívásai. Fordította Rácsok Gabriella. (A Sárospataki Teológiai Akadémia Keresztyén Filozófiaintézetének 2009. március 11-én rendezett konferenciáján elhangzott előadás szerkesztett változata. In: *Sárospataki füzetek* 2009/2, (11–32.) 13.)

¹⁴ Szűcs Ferenc: *Missziológiai szempontok a lelkészképzésben*, 561.

¹⁵ Uo. 561–562.

¹⁶ Alister McGrath: *Híd. Új utak az apologetikában*. Harmat Kiadó, Budapest 1997.

¹⁷ Szűcs Ferenc: *Missziológiai szempontok a lelkészképzésben*, 562–563.

¹⁸ Uo. 563.

A 2012-es Coetus-konferencián Fekete Károly a Dietrich Bonhoeffer *Gemeinsames Leben*¹⁹ című írása alapján foglalta össze, hogy milyen légkörben kell megvalósulnia a teológiai oktatásnak. Mi a teológiai intézet?

„Iskola? Felkészítő tanfolyam a későbbi szolgálatra? Egyfajta hitvallástétel? Különböző életszemléletek szabad együttelési formája? Befelé forduló megkööttség? Vagy internátus? [...] A teológia [...] az együttelés megvalósítása. Nem mozgalom, rend, egyesület, intézmény, hanem egy darab élő egyház, ahol a benne élők együttesen élik meg az egész egyház szükségét, harcát és ígéreteit, és együtt szenvednek – közösségben, magányosságban, szolgálatban és őszinte bűnvallásban (gyónásban), és megélik a kommuniót, a kommunikációt és a kojóniát.”²⁰

Fekete Károly tételesen fel is sorolta és ki is fejtette, hogy – a fontos tudományos felkészülés mellett – mire valók a lelképásztorképzés évei. Most csupán megemlítem ezeket. A lelkészképzés során:

- személyiségnevelésnek és személyiségfejlesztésnek is kell folynia, mivel a lelképásztor a maga személyiségevel dolgozik és hat;
- dialógusban kell ki- és megbeszélni minden teológiai és egyházi kérdést;
- hallgatóinknak egymás és önmagunk megismerésére kell lehetőségeket biztosítanunk, hogy a közösség kiből-kiből a legtöbbet hozhassa ki, azaz segítse kibontakozni a személyiséget és megtanítsa különbnek tekinteni másokat;²¹
- az erkölcsi nevelés ugyanolyan fontos, mint az oktatás, és ebben meghatározó az oktatók személyes példája;
- a leendő lelkési identitás alakításának „par excellence gyakorló helye a kollégiumi közösségi élet és a diákönkormányzat,” amely „az ön-kipróbálás terepe”;
- hallgatóinknak lehetőségeket kell biztosítanunk arra, hogy felfedezhessék karizmáikat, ugyanis a nevelő–tanítvány viszony természetes követke-

¹⁹ Ld. Bonhoeffer, Dietrich: *Gemeinsames Leben*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 1993. Magyar kiadása: Dietrich Bonhoeffer: *Szentek közössége*. Harmat Kiadó, Budapest 1997.

²⁰ Fekete Károly: Szubjektív adalékok a 21. századi lelkészképzéshez. In: *Református Szemle* 2012, (642–646.) 644. Mennyire összecseng ez Makkai hajdani észrevételével! Vö. Makkai Sándor: *Múlt, jelen, jövő. A Nagyenyedi Protestáns Nőegylet estéjén, 1916. dec. 10.*, 138.

²¹ Vö. Szabó Lajos: Quo vadis, teológiai képzés? In: Szabó Lajos (szerk.): *Mérlegen a lelkész*. Gyülekezetpedagógiai füzetek 2. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest 2000, 27–28.: „A képzés ideje alatt is szükséges a magunkban hordozott gondok, terhek és felelősségtudat kezelését gyakorolni. A hallgatók között nem ritkán kialakuló elmagányosodás, bezárkózás vagy éppen kirekesztő magatartás, illetve a kirekesztettség helyzetének feldolgozása nem lehet elhanyagolható kérdés. A segítő hivatások számára ez különösen is valós kihívás. A teológusképzés évei alatt is szükség van a meghallgatásra, őszinte elfogadásra és kevesebb könnyelmű beszédre, a másikat kiszolgáltatót tevő, meggondolatlan vélemény hangoztatására. Ebből a szempontból sem könnyű a mai hallgatók számára a szolgálatban álló lelkészekről sokszor kiapadhatatlanul áradó panasz, sértettség vagy elégedetlenségi hullám kezelése.” Idézi Fekete Károly: *Szubjektív adalékok a 21. századi lelkészképzéshez*, 645.

ménye az is, hogy tehetséggondozást végzünk az egyházi szolgálatok legkülönbözőbb területeire nézve.²²

Előadásom végén is Makkai Sándorra hivatkozom. Teológiai igazgatósága alatt ezzel a buzdítással fordult a hallgatókhoz:

[legyenek] „a magyar anyaszentegyház népének szolgálói, misszionáriusai és pásztorai [...]”!

Majd próféta hangon hirdette:

„[...] lelki egyház van születendőben [...], evangelizáló, nevelő és pásztori egyház”.²³

Amikor pedig lejárt hároméves igazgatói megbízatása (1924. június 30.), a tanári kar számára két szoba tömörítette a lelkészképzés reformját: „tudomány és életrend”. A tanároknak olyan lelkészeket kell nevelniük, akik vállalják az egyház missziói parancsát: „személyiségek kelljenek, akikben szenvedéllyé fokozódik és jellemmé szilárdul a krisztusi élet”, s az ilyen lelkipásztoroknak „a szeretetteljes pasztoráció” és a „lelki, hitbéli egyházpolitika” gyakorlása a feladatuk. Mindenekelőtt azzal a tudattal kell munkába állniuk, hogy hitük akkor nevelői eszköz, ha annak a teológiai tudomány a „köszörűköve”. Másodsor pedig azzal az akcióképessé tett és „munkára begyakorolt szeretet”-tel kell rendelkezniük, amelynek a példaadó életvitel a „szerszáma”.²⁴

Makkai Sándorral újból mondhatjuk: a missziói parancsra kell építenünk a lelkipásztorokképzést és egyházunk jövőképét. Azaz Peter Penner szavaival:

„[...] a teológia, mint tudomány és a teológia, mint nevelés is, nem más, mint misszió: páratlan és semmi mással nem helyettesíthető küldetés”.²⁵

²² Fekete Károly: *Szubjektív adalékok a 21. századi lelkészképzéshez*, 645. Ehhez kapcsolódó gondolatokat találunk még a következő, szintén a Coetus Theologorum keretében elhangzott előadásokban: Karasszon István: Misszió és teológiai/akadémia. In: *Református Szemle* 2010, 565–571.; Márkus Mihály: A lelkészképzésről – szokatlan módon. In: *Református Szemle* 2011, 775–779.; Németh Dávid: Lelkészképzés a 21. században. In: *Református Szemle* 2012, 647–650.; Vladár Gábor: A 21. század lelkészképzése. In: *Református Szemle* 2012, 650–655. Ld. még Tóth Miklós előadását: A magyar reformátusok egyetemes feladatai a Magyar Szellemi Hazában. In: *Mikes International* XIII./4 (2013), 16–19. Elhangzott 2013. július 20-án, a Nyugat-Európai Magyar Református Lelkigondozó Szolgálat csákvári konferenciáján.

²³ Makkai Sándor: *Az élő egyház*, 186–187. Ld. még uő: A lelkészképzés reformja. In: *Református Szemle* 1922, 22–24.

²⁴ Makkai Sándor: Három év. Igazgatói évzáró beszéd a református teológiai fakultáson, jún. 22-én. In: *Az Út* 1924, 131–136.

²⁵ Szűcs Ferenc: *Missziológiai szempontok a lelkészképzésben*, 564., ahol Penner, Peter F. (ed.): *Theological Education as Mission* (Neufeld Verlag, Schwarzenfeld 2005) könyvére hivatkozik.

Függelék:

Lelki nevelés a Kolozsvári Protestáns Teológián.

Részlet a 2012–2013-as tanévet záró rektori beszédből*

Az alábbi szövegrészlet azt kívánja vázlatosan érzékeltetni, hogy a Kolozsvári Protestáns Teológia miképpen igyekszik a missziói parancsra építeni a lelképásztorképzést és egyházunk jövőképét, figyelembe véve a maga tradícióit és a Coetus Theologorum konferenciáin elhangzott szempontokat.

Ahhoz képest, hogy a Kárpát-medencei teológiai intézetek többségében hiányzik a képzésből mind a missziológiai oktatás és a missziológiai lelkületre nevelés, illetve az apologetika tantárgya,²⁶ a Kolozsvári Teológia curriculumában megtalálhatjuk a missziológiát és az apologetikát.

„[...] *Istentiszteleti alkalmaink* a hagyományosak voltak,²⁷ akárcsak ünnepélyeink is.²⁸ Ezeket most nem részletezem. A *bibliakörök* a tanárok vezetésével gyűltek össze hetente, a *hallgatók imaközössége* pedig hetente kétszer. A református hallgatók rendszeresen vettek részt a vasárnap délutáni *FIKE-istentiszteleteken*, de a hétközi *FIKE-programoknak*, és *FIKE-bibliáóráknak* is vannak teológus résztvevői, szervezői, zenészei, kántorai, sőt állandó *FIKE-munkatársak* és presbiterek is kerülnek ki közülük. Az unitárius hallgatók vasárnap délutánonként tartották a *LángÓl* ifjúsági istentiszteleteket Czire Szabolcs tanár irányításával, amelyeken szép számmal vettek részt a Kolozsváron tanuló egyetemisták. A hallgatók minden hónap második keddjén gyakorolták az *ökumenikus istentiszteleti együttléte*t a Kolozsvár belvárosi evangélikus templomban, ahol a katolikus és evangélikus testvérekkel együtt vettek részt a vesperás alkalmakon.

---

* Az „*Áldott legyen az Isten!*” (*Zsolt 66,20*) című évváró beszéd 2013. június 30-án hangzott el a Protestáns Teológiai Intézet évváró ünnepélyén. Ezt Rezi Elek rektor készítette elő és Adorjáni Zoltán dékán olvasta fel a következő bevezetéssel: „Az évváró beszédet Rezi Elek rektor nevében olvasom fel, aki – amint azt a legtöbben tudjuk – nehéz műtéten esett át. Amikor a műtét után egy héttel felkért az évváró beszéd elkészítésére és eligazított afelől, hogy hol található meg az ehhez szükséges adatokat, akkor döbbsentem rá, hogy noha műtetre készült, azaz a lankadatlan szorgalommal végezte munkáját, amelyet korábban is láttunk tőle, s amelyet a példázatbeli szolga tanúsított ura irányában. Ugyanis megtaláltam a nagyrészt előkészített beszámolóját. *Boldog az a szolga, akit az ő Ura ilyen munkában talál!* (Lk 12,43) És boldognak mondhatjuk magunkat mi is, hogy ilyen intézetvezető szolgatárs mellett munkálkodhatunk. Imádkozunk azért, hogy mihamar felépülhessen és viszontláthassuk őt itt, az Intézetben.”

²⁶ Ld. Szűcs Ferenc: *Missziológiai szempontok a lelkészképzésben*, 559. és 563.

²⁷ Akadémiai istentiszteletek (35 alkalom); reggeli áhítatok (hallgatók: 135 alkalom; tanárok és lelkészi alkalmazottak a vizsgaidőszakban: 58 alkalom); szombat esti istentiszteletek (29 alkalom); az I. és II. évesek esti áhítatai tanítási időben, hétfőtől csütörtökig; ökumenikus imahét meghívottakkal; bűnbánati istentiszteletek, amelyeken a végzős hallgatók szolgálták a Farkas utcai és a Kétágú templomban.

²⁸ Karácsonyi, húsvéti és pünkösdi ünnepély; nemzeti ünnepeinkre az Önképzőkör készített elő műsorokat (október 6., 23., 31., karácsony, március 15., húsvét, pünkösd).

A februári *csendesnapok* (2013. február 8–9.) témája az ifjúsági munka volt. A színes előadások és a sokféle előadó lekötötték a diákság figyelmét.²⁹ Ezeknek keretében új színfolt az egyházi előljárókkal való kötetlen beszélgetés.

Az unitárius hallgatóknak Koppándi Botond, az evangélikusokénak Benkő Tímea, a reformátusokénak pedig Kelemen Attila tanár és Sógor Árpád ifjúsági lelkipásztor volt a lelki nevelője, akik egyre szükségesebbnek látják az önismerteti gyakorlatok bevezetését. Kelemen Attila a gyakornok-lelkipásztorok továbbképzését is adminisztrálta, s ehhez hozzátartozott, hogy január és február folyamán meglátogatta a 15 gyakornokot és mentoraikat. Ezek a látogatások mind szakmai, mind pásztori szempontból szükségesnek bizonyultak.

A hallgatók tevékenységei

Mindegyik Kárpát-medencei testvérintézetnek megvan a maga erőssége. A miénknek egyebek mellett az is, hogy a hallgatók szervezetten gyakorolják a *missziói és diakóniai tevékenységeket*. A *mezősgéi szórványmissziót* a III., a *kórházi szolgálatot* a IV., az *idősek ebédjének kibordását* az I. évesek végzik a felelős tanárok, illetve az ifjúsági lelkipásztor és a felelős diákok irányításával, és kisebb csoportok foglalkoznak a *hajléktalanokkal, hallás- és látássérült gyerekekkel*.

Az I. éves hallgatók *gyülekezetlátogatási alkalmakon* is részt vettek Kelemen Attila tanár vezetésével. Meghatározó élményekkel gazdagodtak. Az V. és VI. évesek szintén Kelemen Attila tanár irányításával végeztek gyülekezeti gyakorlatot: családokat látogattak a presbiterek kíséretében; szintén családlátogatással segítettek az ifjú házaspárok bibliaórájának megszervezésében, és családi bibliaórákat, vallásórákat tartottak. Ezeknek keretében lehetőség volt a liturgikai, homiletikai, katekétikai és csoportdinamikai kompetenciák fejlesztésére, a pasztorációs tapasztalatok szerzésére, de az irodai ügyvitel megismerésére is.

A *nagybőjtői programok* – a diákok az elmúlt tanévtől szervezik ezeket – nemcsak a lelki és szellemi épülést szolgálták, hanem missziói-diakóniai vonatkozásúak is voltak. A teológus ifjúság önkéntes alapon mondott le keddi ebédjegyeiről, amelyeket a hajléktalanok között osztottak ki. Átlagosan 70 hajléktalan kapott ebédet hetente.³⁰ Az akcióról riport is készült, s ezt a Kolozsvári Televízió *Erdélyi Figyelő* című műsora sugározta.³¹

²⁹ A következő előadások hangzottak el: *Hol kezdődik az ifjúsági munka?* (Demeter Irén), *A serdülő ifjak egyháza* (Bardócz Csaba és Márton Előd), *Egyetemista misszió* (Dávid István és Berke Sándor), *Az ifjak feladata az egyház és a kortárs ifjak irányában* (Rácz Norbert). Az utolsó előadásban, amelyet az unitárius kollegákkal együtt hallgattunk, vendégeink voltak még Fülöp Júlia az ODFIE részéről, valamint Tussay Szilárd az IKE részéről. Ők arról számoltak be, hogy a szervezetek milyen ifjúsági programokat szerveznek, illetve, hogy miként lehet bekapcsolódnunk ezekbe a programokba.

³⁰ Az ebédjegy felajánlásában, az önkéntes szervezésben és munkában a teológus ifjúság 3/4-e vett részt.

³¹ <http://www.youtube.com/watch?v=tj59LJK0aq8>; http://www.youtube.com/watch?v=icj74_yEXG4.

A *Református Telefonos Szeretetszolgálat*, amely Sajó Norbert hallgatónk kezdeményezésére a Teológiáról indult el három évvel ezelőtt, mára már erdélyi szintű szolgálattá terebélyesedett. Ez – Kolozsvár mellett – Marosvásárhelyen is nyitott irodát.

A missziói lelkületet fel kell ébreszteni és ébren kell tartani, mert időnként sok minden lanyhává teheti; a misszióhoz mindig toborozni kell új munkásokat, amint ezt Jézus Krisztus is tette, és azt meg is kell szervezni.

Egyéb rendezvényeik voltak még a *nőnap kávéház*, a kirándulással is egybekötött *teológusnapok* és a *filmklub* estéi.”

Felhasznált irodalom

- Adorjáni Zoltán: Makkai Sándor (1890–1951). In: Kozma Zsolt (szerk.): *Akik jó bizonyosságot nyertek. A Kolozsvári Református Theologia tanárai 1895–1948*. Kolozsvár 1996, 206–234.
- Cs. Molnár János: A felvidéki református egyház jövőképe. Múltunk és perspektíváink. In: *Református Szemle* 2011, 632–639.
- Fekete Károly: Száz éve született Makkai Sándor. In: *Theológiai Szemle* 1990, 172–181.
- Fekete Károly: Szubjektív adalékok a 21. századi lelkészképzéshez. In: *Református Szemle* 2012, 642–646.
- Karasszon István: Misszió és teológiai/akadémia. In: *Református Szemle* 2010, 565–571.
- Makkai Sándor: A lelkészképzés reformja. In: *Református Szemle* 1922, 22–24.
- Makkai Sándor: A mi teendőink. In: *Egyházi Újság* 1916, 120–125.
- Makkai Sándor: A „régí” és „új” munkások. Egyházunk életének fordulópontján. In: *Az Út* 1924, 77–81.
- Makkai Sándor: Az élő egyház. Évnyitó beszéd a református theologiai fakultáson, 1923. szept. 30. In: *Az Út* 1923, 186–187.
- Makkai Sándor: Egyházi szemle. In: *Az Út* 1923, 109–112.
- Makkai Sándor: Három év. Igazgatói évzáró beszéd a református theologiai fakultáson, jún. 22-én. In: *Az Út* 1924, 131–136.
- Makkai Sándor: Lassú elvérzés. In: *Az Út* 1924, 104–105.
- Makkai Sándor: Múlt, jelen, jövő. A Nagyenyedi Protestáns Nőegylet estéjén, 1916. dec. 10. In: *Egyházi Újság* 1916, 133–138.
- Márkus Mihály: Magyar református egyházi jövőkép. In: *Református Szemle* 2012, 639–642.
- Paul Wells: A kisebbségi lét kihívásai. Fordította Rácsok Gabriella. (A Sárospataki Teológiai Akadémia Keresztyén Filozófiaintézetének 2009. március 11-én rendezett konferenciáján elhangzott előadás szerkesztett változata.) In: *Sárospataki füzetek* 2009/2, 11–32.
- Márkus Mihály: A lelkészképzésről – szokatlan módon. In: *Református Szemle* 2011, 775–779.
- Németh Dávid: Lelkészképzés a 21. században. In: *Református Szemle* 2012, 647–650.

Szűcs Ferenc: Missziológiai szempontok a lelkészképzésben. In: *Református Szemle* 2010, 559–564.

Tóth Miklós: A magyar reformátusok egyetemes feladatai a Magyar Szellemi Hazában. In: *Mikes International* XIII./4 (2013), 16–19. (Elhangzott 2013. július 20-án, a Nyugat-Európai Magyar Református Lelkigondozó Szolgálat csákvári konferenciáján.)

Vladár Gábor: A 21. század lelkészképzése. In: *Református Szemle* 2012, 650–655.

A Kolozsvári Protestáns Teológia hallgatói
a hajléktalanok között végzett missziói munka közben